

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ISSN 2524-0609

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Збірник наукових праць

Випуск 2(47)

Ужгород – 2020

Науковий вісник Ужгородського університету.

Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».

Випуск 2 (47) ' 2020

– науково-практичний журнал у галузі педагогіки, в якому висвітлюються актуальні питання методології та історії педагогіки, теорії і практики навчання, теорії і практики виховання, теорії і методики професійної освіти, соціальної педагогіки, соціальної роботи, сучасних педагогічних технологій та інших галузей педагогічної науки.

Редакційна колегія

Головний редактор: Кузьма Ірина – кандидат педагогічних наук, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Заступник головного редактора: Козубовська Ірина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Відповідальна за випуск: Бартош Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Члени редколегії:

Воротникова Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Голоніч Ян – доктор філософії у галузі соціальної роботи, Університет Коменського в Братиславі (Словацька Республіка)

Данко Дана – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Канюк Олександра – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Микитенко Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Олексюк Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Оросова Рената – доктор філософії у галузі педагогіки, Кошицький університет імені Павла Йозефа Шафарика (Словацька Республіка)

Попович Анна – кандидат соціологічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Розлуцька Галина – доктор педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Сміла Йоанна – доктор філософії у галузі педагогіки, доцент, Університет імені Яна Кочановського в м.Кельце (Польща)

Сокол Мар'яна – доктор педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний медичний університет імені І.Я.Горбачевського (Україна)

Станчак Ярослав – доктор філософії у галузі соціальної роботи, доцент, Університет Коменського в Братиславі (Словацька Республіка)

Станчіене Далія Марія – доктор гуманітарних наук, професор, Клайпедський університет (Литва)

Ткаченко Павло – кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський національний агроекологічний університет (Україна)

Товканець Ганна – доктор педагогічних наук, професор, Мукачівський державний університет (Україна)

Товканець Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Шандор Федір – доктор філософських наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Шемпрух Йоланта – доктор педагогічних наук, професор, Університет імені Яна Кочановського в м.Кельце (Польща)

Шищенко Інна – кандидат педагогічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна)

Рецензенти:

Мешко Галина – доктор педагогічних наук, професор

Остапек Юрій – доктор політичних наук, професор

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 7972 від 9 жовтня 2003 р.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції Серія 3м №32 від 31 травня 2006 р.

Засновник і видавець:

Ужгородський національний університет, Україна, 88000, м.Ужгород, пл. Народна, 3. Видавництво: вул. Капітульна, 18; e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Адреса редакції:

88017, м.Ужгород, вул. Університетська, 14, факультет суспільних наук, кім.218

e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua

Сайт: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

Збірник наукових праць видається з березня 1998 р., виходить двічі на рік.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток 4) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки; 012 – Дошкільна освіта; 013 – Початкова освіта; 014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями); 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями); 016 – Спеціальна освіта; 231 – Соціальна робота).

Збірник представлено у наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: Google Scholar (США); Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського (Україна); INDEX Copernicus – ICV 2019: 90.83 (Польща)

Рекомендовано до друку Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 8 від 17 листопада 2020 року

УДК 371; 378; 364

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2020. Випуск 2 (47). 226 с.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY
«UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»

SCIENTIFIC BULLETIN OF
UZHHOROD UNIVERSITY

ISSN 2524-0609

Series

PEDAGOGY

SOCIAL WORK

Collection of Scientific Works

Issue 2 (47)

Uzhhorod – 2020

Scientific Bulletin of Uzhhorod University.

Series: «Pedagogy. Social Work».

Issue 2 (47) ' 2020

– is a scientific-practical journal in the field of pedagogy. Its main thematic areas are the current issues of: methodology and history of pedagogy, theory and practice of teaching, theory and practice of education, theory and methodology of professional education, social pedagogy, social work, modern pedagogical technologies and other areas of pedagogical science.

Editorial Board

Editor-in-Chief: Kuzma Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Ternopil Regional Municipal Institute of Postgraduate Pedagogical Education; Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Deputy of Editor-in-Chief: Kozubovska Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Executive Secretary: Bartosh Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Members of the Editorial Board:

Vorotnykova Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)

Holonič Ján – Doctor of Philosophy in Social Work, Comenius University in Bratislava (Slovak Republic)

Danko Dana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kanyuk Oleksandra – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kozubovska Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Mykytenko Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Oleksiuk Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Orosová Renáta – Doctor of Philosophy in Pedagogy, Pavol Jozef Šafárik University in Kosice (Slovak Republic)

Popovych Anna – Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Rozlutska Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Smyla Joanna – Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor, Jan Kochanowski University in Kielce (Poland)

Sokol Mariana – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, I.Ya.Horbachevsky Ternopil National Medical University (Ukraine)

Stančiak Jaroslav – Doctor of Philosophy in Social Work, Associate Professor, Comenius University in Bratislava (Slovak Republic)

Stanciene Dalia Marija – Doctor of Humanities, Professor, Klaipeda University (Lithuania)

Tkachenko Pavlo – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Zhytomyr National Agro-Ecological University (Ukraine)

Tovkanets Hanna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Mukachevo State University (Ukraine)

Tovkanets Oksana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Shandor Fedir – Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Uzhgorod National University (Ukraine)

Szempruch Jolanta – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Jan Kochanowski University in Kielce (Poland)

Shyshenko Inna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, A.S.Makarenko Sumy State Pedagogical University (Ukraine)

Reviewers:

Meshko Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ostapets Yuriy – Doctor of Political Sciences, Professor

Certificate of the print media state registration
Series KV № 7972 dated by October 9, 2003

Certificate of state registration of publishers,
manufacturers, and distributors of publishing
products Series 3m №32 dated by 31 May 2006

Founder and publisher:

Uzhhorod National University, Ukraine,
88000, Uzhhorod, Narodna square, 3.
Publishing House Goverla: Kapitulna str., 18;
e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Editorial address:

88017, Uzhhorod, Universitetska str., 14,
Faculty of Social Sciences, room 218,
e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua
Website: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

The journal has been published since March
1998, is published twice a year.

Based on the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine № 886 of 02.07.2020
(Annex 4) the collection is included in the
List of scientific professional publications of
Ukraine category «B» in the field of pedagogical
sciences (011 – Educational, pedagogical
sciences; 012 – Preschool education; 013 –
Primary education, 014 – Secondary education
(by subject specialties), 015 – Professional
education (by specializations), 016 – Special
education, 231 – Social work).

The journal is registered in scientometric
databases, repositories and search engines:
Google Scholar (the USA); National Library
of Ukraine named after Vernadsky (Ukraine);
INDEX Copernicus – 90.83 (Poland)

Recommended for publication by the
Scientific Council of Uzhhorod National
University,
record № 8 from November 17, 2020

UDC 371; 378; 364
Scientific Bulletin of Uzhhorod University.
Series: «Pedagogy. Social Work». 2020.
Issue 2 (47). 226 p.

УДК 371.134(73):37-053.5-054.72
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.186-190

Станцієне Далія Марія

Доктор гуманітарних наук, професор
Науковий центр досліджень у сфері охорони здоров'я та інновацій
Клайпедський університет
м.Клайпеда, Литва
daliastanciene@yahoo.fr

Козубовська Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м.Ужгород, Україна
kozub@hotmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5562-0472>

Мигалина Зоряна Іванівна

аспірантка
кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м.Ужгород, Україна
myhalyna@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8003-9260>

ПІДГОТОВКА ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВЧИТЕЛЯ ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-МІГРАНТАМИ В США

Анотація. В статті розглядаються проблеми полікультурної підготовки вчителя для роботи з дітьми-мігрантами. Підкреслюється, що проблема навчання і виховання дітей-мігрантів сьогодні є дуже важливою для багатьох країн світу. Оскільки саме в США нагромаджено значний позитивний досвід роботи з дітьми-мігрантами і підготовки педагогічних кадрів для цієї роботи, метою дослідження є виявлення особливостей підготовки полікультурного вчителя в США, здатного забезпечити навчально-виховну роботу з дітьми-мігрантами. Використані переважно теоретичні методи дослідження: аналіз наукових джерел для здійснення систематизації і узагальнення інформації; визначення базових положень; уточнення сучасного стану дослідження проблеми, можливостей її вирішення. У процесі дослідження розкрито мету, завдання, функції полікультурної освіти педагогічних кадрів в США, проаналізовано окремі програми підготовки. Наголошується на важливості використання прогресивних ідей американського досвіду у вітчизняному освітньому просторі.

Ключові слова: полікультурна освіта; полікультурний учитель; професійна підготовка; діти-мігранти; США.

Вступ. Міграційні процеси в ХХ-ХХІ столітті набувають все більшого поширення у всьому світі, що зумовлює зростання напруги у міжетнічних відносинах, виникнення конфліктів на міжетнічному ґрунті. Міграція – від латинського «migratio» – переселення, переміщення населення, яке може відбуватися в межах однієї країни (внутрішня міграція) або з однієї країни в іншу (зовнішня міграція). Міграція – це складний за своєю природою, різноманітний за формами і наслідками соціальний процес, який вимагає детального, ретельного дослідження і є одним з основних факторів, що впливають на стабільність суспільства. Країною мігрантів традиційно вважаються США, тому саме в цій країні накопичено значний досвід роботи з мігрантами, окремі ідеї якого можуть бути використані в Україні, особливо щодо навчання дітей-мігрантів в контексті полікультурної освіти. Саме полікультурна освіта покликана усунути, або принаймні зменшити напруження в міжетнічних відносинах, сприяти формуванню міжкультурної толерантності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання освіти США і підготовки фахівців розглядаються в працях багатьох вітчизняних учених: Н.Бідюк (освіта дорослих), М.Братко (вища освіта), І.Зварич (оцінювання знань студентів), О.Кокор (підготовка викладачів іноземної мови), О.Магдюк (підготовка шкільних консультантів), О.Мартинюк (підготовка магістрів технічного перекладу), Т.Олендр

(моніторинг якості вищої освіти), О.Садовець (професійне становлення вчителя), О.Романовський (характерні риси системи освіти США), Л.Черній (компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителів іноземної мови), Н.Щур (підготовка вчителя біології) та інші. Окремі аспекти полікультурної освіти висвітлені в працях І.Бахова, О.Гуренко, В.кузьменко, О.Орловської Н.Якси та ін.), проте питання навчально-виховної роботи з дітьми-мігрантами і підготовки полікультурного вчителя вивчені недостатньо. Водночас, ці питання досліджуються американськими вченими (Дж.Бенкс, К.Беннет, К.Грант, С.Морсі, С.Ніето, В.Паркер, К.Сліттер та ін.).

Метою статті є висвітлення особливостей підготовки педагогічних кадрів до навчально-виховної роботи з дітьми-мігрантами в США в контексті полікультурної освіти.

Методи дослідження. Використані переважно теоретичні методи дослідження: аналіз наукових джерел для здійснення систематизації і узагальнення інформації, визначення базових положень, уточнення сучасного стану дослідження проблеми, можливостей її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивний розвиток полікультурної освіти відбувається в США з початку ХХ століття як адекватний відгук на етнічне різноманіття внаслідок міграційних процесів. Сьогодні полікультурна освіта має статус державної освітньої політики, який закріплений на законодав-

чому рівні.

Полікультурна освіта є компонентом загальної освіти й спрямована на краще розуміння інших культур, сприяння встановленню позитивних відносин та взаєморозуміння між представниками різних культур, вихованню в душі ненасильства й віротерпимості. Її мета – створення умов для інтелектуального, соціального та особистісного зростання всіх учнів, максимальне розкриття їх потенціалу, усунення упереджень, расизму і фанатизму, зміна освіти так, щоб учні з різних культурних, етнічних, расових, соціальних, статевих, вікових груп, а також люди, що мають різні відхилення від норми, мали рівні можливості для отримання освіти. Концепція конструктивного культурного плюралізму і полікультурної освіти впливає на розвиток нових програм шкільної підготовки. Конструктивний культурний плюралізм ставить проблеми збереження представниками національних меншин власної культури і підвищення їх соціального статусу шляхом інтеграції в основну культуру країни. При цьому педагоги повинні діяти таким чином, щоб не змушувати учнів відмовлятися від власної культури, а також сприяти тому, щоб елементи культури етнічних меншин були відображені в основній культурі на рівні шкільних програм [1; 2].

Полікультурна освіта передбачає дві головні цілі: по-перше, задоволення освітніх запитів представників усіх етносів і, по-друге, підготовка до життя в багатокультурному суспільстві.

В цьому контексті можна виділити низку важливих завдань полікультурної освіти: глибоке і всебічне оволодіння учнями культурою свого власного народу; формування в учнів уявлення про розмаїття культур у своїй країні та світі; виховання толерантного ставлення до культурних відмінностей, що забезпечує прогрес людства і умови для самореалізації особистості; створення умов для інтеграції учнів в культури інших народів; розвиток умінь і навичок продуктивної взаємодії з носіями різних культур; виховання учнів в душі миру; розвиток міжетнічної толерантності; формування в учнів почуття національної самосвідомості, гідності, честі через розвиток «історичної пам'яті», спонукання інтересу до своєї малої батьківщини, історії свого народу; виховання поваги до історії та культури свого та іншого народу; використання етнопедагогічного середовища як основи для взаємодії особистості з елементами інших культур; формування здатності учня до особистісного, культурного самовизначення.

Основоположними принципами полікультурної освіти є: етнокультурна спрямованість освіти; етнопедагогізація освітнього процесу; оптимальне поєднання в освітньому процесі загальнонаціонального і етнічного, а також державного, регіонального і світового; організація активної діяльності самих учнів в пізнанні культури оточуючих етносів; взаємозбагачення етнічних культур в освітньому процесі.

Функції полікультурної освіти: розвиток національної самосвідомості; формування установок міжетнічної толерантності; усунення протиріччя між системами і нормами виховання та навчання домінуючих етносів, з одного боку, і етнічних меншин – з іншого; формування уявлень про різноманіття культур і їх взаємозв'язок; усвідомлення важливості культурного різноманіття для самореалізації особистості; виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; розвиток умінь і навичок позитивної взаємодії носіїв різних культур, релігій та ін.

Таким чином, полікультурна освіта покликана сприяти взаємозбагаченню нечисленних і домінуючих культур, становленню і самовизначенню особис-

тості в багатокультурному просторі.

Важливим полікультурним освітнім середовищем є школа, де існує можливість створити всі умови для забезпечення ефективності процесу соціально-психологічної адаптації дітей-мігрантів при організації відповідної допомоги та психологічної підтримки, яка може мати особистісну орієнтацію (робота психолога з дітьми), а може відноситися до умов, в яких здійснюється життєдіяльність (навчально-виховна діяльність), і перш за все, до вдосконалення тієї спільноти і того середовища, де здійснюється безпосередня взаємодія суб'єктів освіти.

У процесі проведеного дослідження з'ясовано, що школи, де навчаються діти-мігранти, орієнтовані на полікультурну освіту, що передбачає: особливий психологічний клімат в школі: взаємодопомогу, підтримку учнів з сімей мігрантів; систему соціальної, психолого-педагогічної підтримки дітей; двомовне навчання, при якому одна з мов – державна, інша – рідна мова учнів; спеціальні програми підготовки учнів з родин мігрантів до вступу у вищі навчальні заклади; полікультурну освіту вчителів і розвиток інновацій; організацію дозвілля на основі поваги до національних традицій і культурної ідентичності кожного з учнів; врахування соціального контексту родини, внутрішніх сімейних взаємовідносин [3].

В США існує безліч різних програм для дітей-мігрантів, наприклад, «Головний старт» («Head Start»), передбачає відвідування педагогами родини, надання батькам допомоги й максимальне залучення їх у процес навчання й виховання своїх дітей. Поряд із традиційними, існує багато індивідуальних програм за інтересами («Magnet schools»), які можна відвідувати після занять в основній школі. Апробовані й «чартерні школи» («Charter's school»), що передбачають безкоштовне навчання за авторськими програмами. Є індивідуальні програми для учнів-мігрантів, названі «другим шансом» («Second Chance programs») для тих, кому важко вчитися.

І, безперечно, найбільш вагомий вклад в роботу з дітьми-мігрантами, забезпечення їх адаптаційного процесу покликані внести вчителі, тому до них висувуються особливі вимоги, зокрема, до їх полікультурної підготовки.

У працях багатьох американських учених представлено ідеал полікультурного вчителя [4, с.1-16]. У своїй діяльності ідеальний полікультурний учитель повинен реалізовувати наступні принципи:

- 1) визнавати, що міграція як переміщення людей з одного регіону в інший (за власним бажанням, насильницька або змушена) має місце в багатьох країнах, що це постійний процес у людській історії, і сучасна міграція в США не є виключенням, наскільки б вона болючою не була для її громадян;
- 2) створювати в класі атмосферу, у якій учні не боялися б розповісти про свої проблеми: наприклад, прояви расизму у відношенні до них з боку інших учнів, про свої переживання й образи, почуття;
- 3) допомагати учням навчитися цінувати історичний досвід, економічні, культурні, соціальні й інші досягнення народів, що населяють країну;
- 4) визнавати, що упередження, у тому числі етнічні, тією чи іншою мірою властиві кожному індивіду, але, визнавши це, важливо усвідомити, що індивід не повинен діяти, виходячи з них;
- 5) підтримувати в учнів гордість за ту етнічну культуру, яку вони успадкували (традиції, звичаї, вірування, пісні й, звичайно, мова);
- 6) включати етнічний матеріал в усі аспекти навчання й виховання;
- 7) формувати толерантність, розуміння, прийняття й

- повагу етнічних форм і відмінностей;
- 8) знайомитися з культурою й проблемами родин мігрантів і біженців;
  - 9) знайомити учнів із законами, що передбачають покарання за розпалювання міжетнічної ворожнечі;
  - 10) критично аналізувати разом з учнями матеріали із засобів масової інформації щодо етнічних проблем, які реально існують у суспільстві й розглядати можливі шляхи їх розв'язку;
  - 11) пропагувати ідею рівності всіх етнічних груп у країні, не виділяючи особливу «титულну» націю;
  - 12) критично аналізувати матеріали із засобів масової інформації, що ведуть до розпалення міжетнічної ненависті й ворожнечі.

У США була розроблена структурна модель розуміння вчителем ситуації в полікультурному класі [4; 5].

На основі цієї моделі складається певна структура підготовки полікультурного вчителя, який може успішно працювати з учнями-мігрантами, у результаті якої формується його професійна концепція:

Бачення. У цю сферу включають уявлення вчителя про його цілі у навчанні, мрії, філософію викладання. Які цілі визначає вчитель для всього суспільства в цілому? Яку роль відводить учитель своїм учням у цьому суспільстві? Чи вірить учитель у важливу роль знання мови в суспільстві? Чи дійсно він бачить цінність білінгвізму? Чи правильно розуміє вчитель статус мігранта в сучасному суспільстві? Чи вірить учитель у можливість перетворення суспільства його учнями, які одержали необхідні для цієї роботи знання?

Розуміння. Загальне розуміння педагогічного знання містить у собі вміння й знання процесу навчання, знання учнів і цілей процесу навчання.

Знання предмета включає знання основних концепцій даної галузі.

Уміння подати матеріал. Це – знання вчителя про те, як викладати конкретний предмет. Включає застосування різноманітних форм: прикладів, метафор, аналогій, способи побудови викладання конкретного матеріалу так, щоб він був сприйнятливим учнями. Вміння подати матеріал, крім того, допомагає організувати «блок», необхідний у навчанні учнів, які не володіють англійською мовою, як рідною. «Цей блок» включає не тільки викладання властиво предмета, але й те, яким чином він пов'язаний з навчанням англійської мови.

Практика. Уміння вчителя трансформувати завдання й своє сприйняття на практиці.

Мотивація. Причини, які надихають вчителя працювати, дають енергію й зміст учительському баченню ситуації, сприйняттю, практиці. В умовах антимігрантських настроїв у суспільстві, труднощів, з якими зустрічається школа, працюючи з мігрантами, цей компонент (мотивація вчителя) винятково важливий для ефективної роботи.

Відображення. Справжній учитель вчиться постійно, сприймаючи роботу інших учителів і свою власну як матеріал для навчання й удосконалення. Спостерігаючи за відображенням своєї роботи на практиці, учитель може її корегувати. Ця частина знання вчителя динамічна – він взаємодіє з іншими й збагачується, збагачуючи інших.

Отже, «полікультурному вчителю» недостатньо знання свого предмета й уміння працювати з основною англійською категорією учнів. Йому необхідні знання основ соціальної, вікової, гендерної психології й етнічних особливостей групи або окремих її членів, вміння змінити формат матеріалу з урахуванням

потреб конкретної групи учнів. Учитель повинен як мінімум вільно володіти двома мовами, добре знати культурні особливості групи, з якою він працює, бути дуже добре підготовленим професійно. Особливо це стосується роботи вчителя у двомовних класах. Тут учитель повинен ефективно використовувати як рідну, так і англійську мову в процесі викладання; поєднувати навчання з поліпшенням англійської мови в процесі викладання основного предмета; враховувати різницю в культурній базі учнів – представників різних культур; переконувати учнів, що вони роблять успіхи і демонструвати їм рівень, якого вони можуть досягнути реально; знати і враховувати індивідуальні труднощі кожного учня в процесі засвоєння матеріалу.

П. Ларк та ін. (P. Larke) обґрунтували найбільш важливі, на її думку, професійні ознаки полікультурного вчителя: академічні культурні знання, навички міжособистісного спілкування, неупереджене ставлення до учня, незалежно від культурної приналежності і соціально-економічного стану вчителя та учня [6, с.5-11]. Полікультурний учитель: усвідомлює свою етнічну приналежність, соціально-економічний статус та інші культурні аспекти свого життя та життя учнів; приймає, поважає та цінує культурне різноманіття та інтегрує його в навчальний процес, розцінює культурне різноманіття не як перешкоду, а як позитивний момент, здатний інтелектуально та емоційно збагатити учнів, розширити їх світогляд, допомогти набутти новий життєвий досвід; чуйний до потреб студентів і розуміє, що культурна відповідність між вчителем та учнем необхідна для успіху останнього; розглядає розбіжності між учнями з точки зору рівності, а не зверхності одних над іншими; зацікавлений в історичному і культурному походженні учнів, ретельно вивчає культурне середовище, в якому живуть учні; володіє різноманітними стилями роботи і методиками, пристосовує стратегію навчального процесу до індивідуальних навчальних стилів учнів; ставиться до всіх учнів з оптимізмом; усвідомлює необхідність налагодження зв'язків з батьками учнів; володіє кількома іноземними мовами; ознайомлений з природою стереотипів, їх роллю у формуванні упереджень, расизму, дискримінації, конфліктів, вміє протистояти їм і не дати розвинутися в упередження; володіє навичками міжособистісного спілкування, що включають в себе знання особливостей вербальної та невербальної поведінки, вміння обирати ситуативно-обумовлену модель поведінки, вміння керувати процесом комунікації, здатність демонструвати позитивний настрій.

Результатом реалізації завдань полікультурної освіти є сформованість міжкультурної компетентності, яка, зокрема, передбачає здатність до міжкультурної комунікації [7].

Зміст полікультурної підготовки майбутніх педагогів визначається спеціальними державними стандартами США.

Американська Рада за стандартами вищої освіти (GAS) ще в 1990-х роках розробила документи, згідно з якими освітні програми повинні виховувати у студентів здатність ефективно вирішувати міжнаціональні конфлікти. Дуже важливо, щоб сьогоденні студенти вчилися ефективно сприймати різні ідеї, цінності, культури. Стандарти Національної Ради з акредитації педагогічної освіти (National Council for Accreditation of Teacher Education) вимагають, щоб полікультурне навчання було інтегральною частиною підготовки фахівців. У спеціальному розділі сформульовано такі вимоги: урахування расової, етнічної різноманітності студентів і викладачів, на-

явності різних мовних і релігійних груп; відображення культурного різноманіття в навчальних планах, у діях професорсько-викладацького складу; створення в навчальних закладах атмосфери взаєморозуміння, підтримки всіх етнічних груп, які представлені в навчальному закладі. Навчальні плани і програми розробляються на основі існуючих державних стандартів самостійно кожним вищим навчальним закладом.

В США існують різні програми полікультурної підготовки вчителів: загальноосвітні програми з полікультурним нахилом (курси: «Вступ до психології», «Вступ до педагогіки», «Педагогічна психологія», «Розвиток навчання», «Партнерство школи і сім'ї», «Методи навчання суспільним наукам», «Основи полікультурної освіти»); програми спеціальної підготовки до роботи в полікультурному класі (курси: «Навчання молоді корінних американців», «Навчання афроамериканців та вивчення їх культури», «Мультиетнічне навчання: методи, зміст, матеріали», «Мультиетнічні навчальні програми», «Навчальні стратегії для навчання учнів з нацменшин», «Навчання молоді етнічних меншин», «Шкільні реформи і полікультурна освіта» та ін.); білінгвальні програми (курси: «Читання англійською як другою мовою», «Проблеми при вивченні другої мови», «Семинар з білінгвальної освіти», «Навчання білінгвально-бікультурних студентів» та ін.) [8; 9].

Сертифікований учитель повинен обов'язково пройти полікультурну підготовку, що відображено у відповідних документах, які підтверджують рівень його освіти [10, с.9-11]. Особлива увага звертається на підготовку педагогічних кадрів з представників етнічних меншин, оскільки в школах їх дуже мало [11, с.445-464], що, зокрема, стосується вчителів початкових класів [12].

Висновки. Отже, незважаючи на те, що далеко не всі освітні проблеми дітей-мігрантів у США повністю вирішені, в країні проводиться значна робота в цьому плані, зокрема, розробляється безліч нових програм, спрямованих на надання підтримки мігрантам в адаптації до умов життя, що змінилися, в отриманні освіти, розумінні навколишнього світу, усвідомленні й прийнятті на себе відповідальності як дійсних громадян країни. В сучасному американському суспільстві утвердилася ідея, що всі діти-мігранти мають право на освітні послуги, підтримку й допомогу в подоланні відставання в навчанні, культурного і мовного бар'єрів, проблем, зв'язаних зі здоров'ям. Оскільки значна роль в цьому належить вчителю, велика увага в США надається питанням підготовки полікультурного вчителя. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі діяльності державних і недержавних структур у вирішенні освітніх проблем дітей-мігрантів в США.

Список використаної літератури

1. Banks J.A., Banks C.A. *Multicultural education. Issues and Perspectives*. New York: MacMillan, 2003. 173 p.
2. Parker W.C. *Education for Democracy: Contexts, Curricula, Assessments*. The Ohio State Univ.: Inf. Age Publ. Inc., 2002. 242 p.
3. Jacoby T. *Reinventing the melting pot: The new immigrants and what it means to be American*. New York: Basic Books, 2004. 456 p.
4. Gay G., Howard T. Multicultural teacher education for the 21st century. *Teacher Educator*. 2000. № 36 (1). PP.1–16.
5. Ballinger C. *Teaching Other People's Children: Literacy and Learning in a Bilingual Classroom*. New York: Teachers College Press, 2000. 137 p.
6. Larke P., Wiseman D., Bradley C. The minority mentorship project: Changing attitudes of preservice teachers for diverse classrooms. *Action in Teacher Education*. 1992. № 12(3). PP.5–11.
7. Bartosh O. Intercultural competence as a part of professional qualities. *Logos*. 2020. Issue 104. PP. 148–155. <https://doi.org/10.24101/logos.2020.59>
8. Committee on multicultural education. Educators' preparation for cultural and linguistic diversity: A call to action. URL: <http://aacte.org/pdf/Programs/Multicultural/culturallinguistic.pdf> (дата звернення 03.09.2020)
9. Smith B.O., Stanley W.O., Shores J.H. *Fundamentals of curriculum development*. NY: World Book, 1997. 309 p.
10. Evans E., Torrey C., Newton S. Multicultural education requirements in teacher certification. *Multicultural Education*. 1997. № 4 (3). PP.9–11.
11. Bennet C.I., Cole D., Thompson J.N. Preparing teachers of color at a predominantly White university: A case study of Project TEAM. *Teaching and Teacher Education*. 2000. No 16. PP.445–464.
12. Elijah R. *Untold stories: Implications for understanding minority pre-service teachers' experiences. Racism and racial inequality: Implications for teacher education*. Washington, DC: American Association of Colleges for Teacher Education, 2001. 348 p.

References

1. Banks, J.A., & Banks, C.A. (2003). *Multicultural education. Issues and Perspectives*. MacMillan.
2. Parker, W.C. (2002). *Education for Democracy: Contexts, Curricula, Assessments*. Inf. Age Publ.
3. Jacoby, T. (2004). *Reinventing the melting pot: The new immigrants and what it means to be American*. Basic Books.
4. Gay, G., & Howard, T. (2000). Multicultural teacher education for the 21st century. *Teacher Educator*, 36 (1), 1–16.
5. Ballinger, C. (2000). *Teaching Other People's Children: Literacy and Learning in a Bilingual Classroom*. Teachers College Press.
6. Larke, P., Wiseman, D., & Bradley, C. (1992). The minority mentorship project: Changing attitudes of preservice teachers for diverse classrooms. *Action in Teacher Education*, 12 (3), 5–11.
7. Bartosh, O. (2020). Intercultural competence as a part of professional qualities. *Logos*, 104, 148–155. <https://doi.org/10.24101/logos.2020.59>
8. Committee on multicultural education. Educators' preparation for cultural and linguistic diversity: A call to action. <http://aacte.org/pdf/Programs/Multicultural/culturallinguistic.pdf>
9. Smith, B.O., Stanley, W.O., & Shores J.H. (1997). *Fundamentals of curriculum development*. World Book.
10. Evans, E., Torrey, C., & Newton, S. (1997). Multicultural education requirements in teacher certification. *Multicultural Education*, 4 (3), 9–11.
11. Bennet, C.I., Cole, D., & Thompson, J.N. (2000). Preparing teachers of color at a predominantly White university: A case study of Project TEAM. *Teaching and Teacher Education*, 16, 445–464.
12. Elijah, R. (2001). *Untold stories: Implications for understanding minority pre-service teachers' experiences. Racism and racial inequality: Implications for teacher education*. American Association of Colleges for Teacher Education.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2020 р.
Стаття прийнята до друку 26.10.2020 р.

Stančienė Dalia Marija

Habil. Doctor of Humanities, Professor
Health Research and Innovation Science Centre
Klaipėda University
Klaipėda, Lithuania

Kozubovska Iryna

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor
Head of Department of General Pedagogic and Pedagogic
of Higher School State University «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

Myhalyna Zorjana

PhD Student
Department of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School
State University «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

**TRAINING OF MULTICULTURAL TEACHER FOR THE EDUCATIONAL WORK WITH CHILDREN-
MIGRANTS IN USA**

Abstract. This article is devoted to the problem of teachers' training in USA in the context of multicultural education. This country differs from average multicultural countries in a range of peculiarities, one of which is the fact that cultural interaction was not within an individual ethnos, but within immigrants – descendants of different countries, representatives of various cultures. On the territory of the country there live national minorities and as a result of constant mass immigration new ethno-cultural groups are formed. It is recognized that problem of immigrants is really urgent in USA. The most modern response to the cultural diversity at the end of the 20th century in the USA became the policy of multiculturalism and multicultural education. The aim of the study is to reveal the peculiarities of multicultural teachers' training for education of children-migrants in USA. Theoretical research methods have been used: analysis of scientific sources for the: systematisation and generalisation of available data; defining of the essence of basic concepts; identification of the current state of the problem under consideration and possibilities for its solution. Multiculturalism is considered to be a democratic policy of solving the problem of cultural and social diversity in the society, which includes educational, linguistic, economic and social components and has specific mechanisms of embodiment. Educational component is represented by multicultural education. Multicultural education in the USA has a status of the state educational policy and it is set forth at the legislative level. Multicultural education is usually interpreted as that one, which facilitates the formation in a person of the readiness for activities in a modern socio-cultural environment, preservation of personal identity, aspiration for respect and understanding of other cultural communities, the ability to live in peace and harmony with representatives of various racial, ethnic, cultural, religious groups. Multicultural education provides the formation of intercultural competence and ability to intercultural communication. Multicultural education is an important part of teachers' training in USA. Only multicultural teacher is able to work successfully with children-migrants. The goals, objectives and principles of the multicultural education have been defined in the light of the training of specialists in the educational institutions of the United States. It is emphasized that the main tasks of multicultural education are the formation and development of specialists' understanding of the diversity of cultures in the world, the development of a positive attitude to cultural differences, the ability to use foreign languages as an instrument of integration into the culture of other people. The possibilities of using positive American scientific and practical experience in training specialists in the spirit of multiculturalism have been outlined.

Key words: multicultural education; multicultural teacher; professional training; children-migrants; the USA.